

ΕΛΕΝΗ ΜΠΕΛΙΑ

Στις 19 Σεπτεμβρίου 2012 πέθανε μετά από ασθένεια η Ελένη Μπελιά, ιστορικός, ερευνήτρια και πρώην Διευθύντρια του Κέντρου Ερεύνης της Ιστορίας του Νεωτέρου Ελληνισμού της Ακαδημίας Αθηνών. Γεννήθηκε στην Αθήνα και στα παιδικά της χρόνια βίωσε έντονα τις εμπειρίες της Κατοχής. Με τα παιδικά της χρόνια συνδέονται επίσης ζωηρές αναμνήσεις από τη ζωή της μητρικής της οικογένειας στη Ζάκυνθο. Οι συνέπειες των σεισμών του '53 στο αγαπημένο της νησί, καταστροφικές για την οικογένεια και την πολιτιστική κληρονομιά, καθόρισαν τη στροφή της από πολύ νωρίς προς τη μελέτη και διάσωση της συλλογικής μνήμης. Σπούδασε αυτό που από πολύ νωρίς είχε επιλέξει, ιστορία και αρχαιολογία στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας, ενώ το μεγαλύτερο μέρος της επαγγελματικής της σταδιοδρομίας το πέρασε ως ιστορικός, ερευνήτρια στο Κέντρο Ερεύνης της Ιστορίας του Νεωτέρου Ελληνισμού της Ακαδημίας Αθηνών, από το διορισμό της το 1971 μέχρι τη συνταξιοδότησή της το 2005, αρχικά ως ερευνήτρια και από το 1994 ως Διευθύντρια του Κέντρου.

Ο πρώτος σημαντικός σταθμός στη μακρά ερευνητική της σταδιοδρομία ήταν η εκπόνηση της διδακτορικής της διατριβής με θέμα *Η εκπαίδευσις εις την Λακωνίαν και την Μεσσηνίαν κατά την Καποδιστριακήν περίοδον: 1828-1832*. Η εμπειρία της από τη σύνταξη της διατριβής της και την απόκτηση του τίτλου ανέδειξε δύο βασικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς της: τη μεθοδική έρευνα και τον τολμηρό χαρακτήρα της. Μπροστά στα εμπόδια που συνάντησε τη δεκαετία του '60 στη Φιλοσοφική Σχολή της Αθήνας, η Ελένη δεν δίστασε να αποσύρει την υποψηφιότητά της και να καταθέσει τη διατριβή της στη Φιλοσοφική της Θεσσαλονίκης, από όπου και τελικά πήρε τον τίτλο. Αν αναλογιστεί κανείς πόσο βαθύ ήταν το ιδεολογικό χάσμα που χώριζε τότε τις δύο σχολές, το τόλμημα ήταν ακραίο. Τη θερμή υποδοχή και την ευτυχή κατάληξη που είχε αυτή η περιπέτεια η Ελένη δεν έπαυσε να αναγνωρίζει ότι την όφειλε στο μεγάλο δάσκαλο πολλών γενεών ιστορικών, τον καθηγητή Απόστολο Βακαλόπουλο, προς τον οποίο διατηρούσε σε όλη της τη ζωή μεγάλο σεβασμό και αισθήματα ευγνωμοσύνης.

Η Πελοπόννησος, τα Επτάνησα, η Ελληνική Επανάσταση και η παιδεία αποτέλεσαν τα σημαντικότερα ερευνητικά της ενδιαφέροντα, ιδωμένα από την οπτική της συγκρότησης και επέκτασης του εθνικού κράτους στον αιώνα του εθνικισμού. Πολλά θα μπορούσε να πει κανείς για το επιστημονικό της έργο, το οποίο επικεντρωνόταν, αλλά δεν περιοριζόταν στον 19ο αιώνα

και τις αρχές του 20ού. Από το διορισμό της στο Κέντρο προστέθηκε και το ενδιαφέρον της για ζητήματα μεθοδολογίας επεξεργασίας των πηγών, καθώς το Κέντρο είναι προσανατολισμένο κυρίως στην εκπόνηση έργων υποδομής. Η Ελένη αποτέλεσε ένα από τα βασικά στελέχη του πολύχρονου συλλογικού προγράμματος του Κέντρου *Επιτομαί εγγράφων του Βρεταννικού Υπουργείου των Εξωτερικών: γενική αλληλογραφία: Ελλάς*. Αφετηρία και επίκεντρο της ερευνητικής της δραστηριότητας ήταν πάντα η αρχειακή τεκμηρίωση και οι μελέτες της καρπός συστηματικής έρευνας κατά κύριο λόγο στις συλλογές των Γενικών Αρχείων του Κράτους και στο Αρχείο του Ελληνικού Υπουργείου των Εξωτερικών. Σε πολλά δημοσιεύματά της ασχολήθηκε με την κρατική πολιτική την περίοδο του Καποδίστρια και τα πρώτα χρόνια της Βαυαροκρατίας. Την απασχόλησε ιδιαίτερα η ελληνική πολιτική στη Θράκη για την οποία έγραψε αρκετά άρθρα και τη μονογραφία *Εκπαίδευση και αλυτρωτική πολιτική: η περίπτωση της Θράκης, 1856-1912*. Καρπός των ερευνών της για τη δράση των συλλόγων ήταν και η μονογραφία της *Η ιστορία του Συλλόγου προς Διάδοσιν των Ωφελίμων Βιβλίων*. Η ιστορία την έφερε στην ιστοριογραφία και στην έρευνα ιδιαίτερα των επτανησιακών ιστοριογραφικών καταβολών, στον Παναγιώτη Χιώτη και τον Σπυρίδωνα Ζαμπέλιο. Οι έρευνές της γύρω από τα ζητήματα της συγκρότησης του κράτους την οδήγησαν και στη μελέτη ορισμένων φυσιογνωμιών που συνέβαλαν στη διαμόρφωσή του, φυσιογνωμιών όπως ο Αλέξανδρος Κουμουνδούρος και ο Κωνσταντίνος Λομβάρδος, μελέτες τις οποίες δεν πρόλαβε να ολοκληρώσει.

Ξεχώρισε όχι μόνο ως ερευνήτρια, αλλά και ως συνάδελφος. Με την ευρυμάθειά και το ζωηρό της ενδιαφέρον για το έργο και την πρόοδο των νέων συναδέλφων ήταν πολύτιμος σύμβουλος των νεότερων και αφιέρωνε πολύ από τον προσωπικό της χρόνο για να τους βοηθά.

Υπερασπίστηκε με σθένος τις απόψεις της για την έρευνα και τη θέση του ερευνητή. Πάντα εργατική, πάντα με το θάρρος της γνώμης της αλλά και με σεβασμό στην αντίθετη άποψη, πρωτοστάτησε στον εκσυγχρονισμό της θέσης των ερευνητών της Ακαδημίας, αλλά και της ερευνητικής φυσιογνωμίας του Κέντρου. Ως Διευθύντρια εισήγαγε, μεταξύ άλλων, την ψηφιακή τεχνολογία στην ερευνητική πρακτική του Κέντρου, μερίμνησε για την εξωστρέφειά του, οργάνωσε συνέδρια, καθιέρωσε την έκδοση του περιοδικού του.

Η Ελένη ξεχώριζε για τη μαχητικότητα και για την κοινωνική της ευαισθησία: συνειδητή κάτοικος του κέντρου της Αθήνας σχεδόν μέχρι το θάνατό της, αναμείχθηκε ενεργά στα κοινωνικά του προβλήματα, πολεμώντας όσο μπορούσε τη φτώχεια, τη βία και τον κοινωνικό αποκλεισμό κοιτάζο-

ντας κατάματα την πραγματικότητα του δρόμου και όχι καταφεύγοντας στο πεδίο του σχεδιασμού.

Ο τομέας όπου το ενδιαφέρον της για την ιστορία τεμνόταν με το ενδιαφέρον της για την κοινωνία ήταν η παιδεία. Πριν αρρωστήσει είχε τη χαρά να δει να πραγματοποιείται ένα έργο, η ιδέα του οποίου ήταν δική της σύλληψη: μία εκπαιδευτική εφαρμογή που δημιουργήσαμε στο Κέντρο με θέμα “Ελληνική Επανάσταση: από αγωνιστής πολίτης”. Η εφαρμογή αυτή συνοψίζει άριστα τις προσωπικές της επιστημονικές, ιδεολογικές και κοινωνικές επιλογές: το επιστημονικό της ενδιαφέρον για την Ελληνική Επανάσταση, την πίστη της στην αξία της παιδείας και του ορθού λόγου και την αφοσίωσή της στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ελένη Γαρδίκι - Κατσιαδάκη